

CUNOAȘTEREA ȘTIINȚIFICĂ

ISSN 2821 – 8086, ISSN – L 2821 – 8086, Volumul 1, Numărul 1, Septembrie 2022

Fondarea Uniunii Europene și evoluția tratatelor comunității europene

Alexandru Cristian

Pentru a cita acest articol: Cristian, Alexandru (2022), Fondarea Uniunii Europene și evoluția tratatelor comunității europene, *Cunoașterea Științifică*, 1:1, 44-58, <https://www.cunoasterea.ro/fondarea-uniunii-europene-si-evolutia-tratatelor-comunitatii-europene/>

Publicat online: 24.07.2022

ABONARE

© 2022 Alexandru Cristian. Responsabilitatea conținutului, interpretărilor și opiniilor exprimate revine exclusiv autorilor.

Fondarea Uniunii Europene și evoluția tratatelor comunității europene

Alexandru Cristian

Rezumat

De ce a fost fondată Uniunea Europeană? Un prim răspuns ar fi dorința de pace după un război devastator și umilitor. Un al doilea răspuns ar fi realizarea importanței unității. O unitate care se va caracteriza printr-o diversitate a culturilor și a limbilor. Statele europene nu au dorit să renunțe la suveranitatea lor, au vrut să devină un corp comun pentru a nu a mai putea fi călcate în picioare de iureșul istoriei.

Ca orice unitate, UE avea nevoie de un cadru de reglementare oferit de instituții și politici europene. De asemenea, pentru a armoniza ceva trebuie să poți pune împreună anumite elemente separate. Armonizarea Uniunii a fost realizată prin fondarea instituțiilor și a reglementărilor acestora (structura instituțională a UE este prezentată în Anexa nr. 1). Instituționalizarea Uniunii Europene este cheia de boltă a construcției istorice europene. Început în anul 1957, acest proces a lăsat urme adânci în conștiința politică europeană. Dacă la început a fost privită cu reticență, acum Uniunea nu poate exista fără instituții.

Cuvinte cheie: Uniunea Europeană, tratate, comunitatea europeană

CUNOAȘTEREA ȘTIINȚIFICĂ, Volumul 1, Numărul 1, Septembrie 2022, pp. 44-58

ISSN 2821 – 8086, ISSN – L 2821 – 8086

URL: <https://www.cunoasterea.ro/fondarea-uniunii-europene-si-evolutia-tratatelor-comunitatii-europene/>

© 2022 Alexandru Cristian. Responsabilitatea conținutului, interpretărilor și opiniilor exprimate revine exclusiv autorilor.

FONDAREA UNIUNII EUROPENE ȘI EVOLUȚIA TRATATELOR COMUNITĂȚII EUROPENE

Istoria Europei recente este legată de istoria Uniunii Europene. Construcția europeană a fost un mijloc de afirmare al ideilor latente ale europenilor de-a lungul timpului. Ideea de Europa a apărut după îndelungi ani de frământări și după multe secole pline de evenimente istorice.

Fondarea Uniunii Europene

Imperiul Roman a fost un imperiu tri-continental care și-a extins valorile în lume. Moștenirea culturală romană este uriașă: filosofie, artă, religie etc., dar această sinteză culturală impusă de Roma nu a fost un proces pașnic și dorit, ci s-a realizat prin intermediul armelor. Astfel, valorile culturale ale Romei au devenit valorile culturale ale unei Europe tinere.

După căderea Imperiului Roman de Apus, Europa a fost copleșită de popoare barbare. Amestecul romanilor cu noii veniți a produs nașterea popoarelor europene. Ideea imperială a Romei a supraviețuit doar prin supremația papală. Creștinismul a fost factorul unificator al unei lumi în descompunere.

Personalitatea care a pus în practică ideea de unitate a fost Carol cel Mare (*Charlemagne*), rege al francilor între 768-814, proclamat împărat al francilor în anul 800 în ziua de Crăciun. Astfel, renașterea carolingiană a oprit declinul politic al Europei¹. Între imperiul carolingian și imperiul bizantin s-a născut o dihotomie creatoare. Europa, în sens politic, era văzută doar la Aix-la-Chapelle, la Constantinopol, Europa nu exista decât în mod ideatic.

Biserica a sprijinit un imperiu creștin, creștinismul fiind văzut ca o forță unificatoare a Europei². Papa era autoritatea supremă religioasă. Nașterea cruciadelor a fost voința papilor. Cruciaadele sunt considerate prima acțiune externă a Europei din istorie³. Papalitatea nu a impus unitate Europei, nu a fondat instituții, nu a sprijinit unificarea popoarelor diverse.

Otto de Freising, episcop german și călugăr cistercian care a trăit în secolul al XII-lea, a lansat conceptul de *Reichsmystic*⁴. Imperiul care nu există este de fapt imperiul creștin al Europei, Europa este unită de creștinism. Biserica nu ține cont de identitate națională, de integritatea statelor feudale europene, unitatea spirituală este baza, nu cea materială. Europa metafizică a lui Freising nu avea aplicabilitate deoarece Evul Mediu este caracterizat de dezordine⁵. Pierre Dubois dorea o

¹ Ioan Ciupercă, *Istoria Europei și a Ideii de Europa*, suport de curs, Universitatea Alexandru Ioan Cuza, Iași, 2010. p.5.

² *Ibidem*, p.6.

³ *Ibidem*, p.7.

⁴ *Idem*.

⁵ *Idem*.

unitate a Europei sub autoritate franceză, marele poet Dante Alighieri susținea că unitatea Europei este o armă împotriva imperiului roman de națiune germană. Trebuie menționat că Dante Alighieri era implicat activ în disputa guelfilor și a ghibelinilor, poetul fiind un adept convins al guelfilor. Acest conflict între papă și împărat a dăunat unității europene timp de mulți ani.

În secolul al XV-lea, filosoful german Nicolaus Cusanus este primul susținător al ideii de unitate. La acesta, unitatea era un consens (*concordantia*), nu o uniformizare, ci o armonizare a elementelor disparate⁶. Cusanus era ferm convins că Europa ajunsese să fie o *societas leonina*, cine nu devorează este devorat. Conceptul de *societas leoninas* are rădăcini vechi în dreptul roman, este Leviathan-ul *avant la lettre*.

Societatea europeană a putut fi unită doar de creștinism și de universalismul unui imperiu. Creștinătatea apuseană a susținut unitatea politică temporală⁷. Un papă nu-și putea impune voința avânt în vedere că nu avea suficiente resurse. *Respublica christiana* a Evului Mediu era o unitate civilizațională care nu lua formă politică dar se afla sub cupola unui imperiu⁸.

În secolul al XVII-lea, filosofii luminilor susțineau unitatea Europei. Ideile lor au fost preluate și puse în practică de Napoleon. Unitatea lui Napoleon a fost un lucru nenatural, forțat și chiar fortuit. După destrămarea imperiului napoleonian și eșecul politic al primului imperiu francez, se naște conceptul balanței de putere ca antidot împotriva hegemoniei unei singure puteri⁹. Balanța de putere a oprit încercările de a stăpâni Europa. Visul imperial a bătuit mințile tuturor marilor conducători europeni, chiar Bismarck se întreba „Cine este Europa?”.

Secolul națiunilor, sau secolul al XIX-lea, este legat de nașterea unui concept unificator, idealist dar și periculos - *naționalismul*. Mitologia naționalismului a fost scânteia unificării statelor europene dar și imboldul tragediei europene în secolul absurd, parafrazând-o pe Hannah Arendt. În acest secol, valorile naționale prevalează valorilor europene, naționalismul este visul unei națiuni pentru majoritatea popoarelor, Europa este ceva abstract, greu de creionat.

Secolul al XIX-lea a fost denumit și epoca neagră sau epoca cărbunilor, iar secolul XX, epoca albă sau a electricității¹⁰. Revoluția industrială este a doua ca importanță din istoria lumii. Prima este revoluția neolitică, când omul devine din consumator producător. Revoluția industrială

⁶ Ioan Ciupercă, *op. cit.*, p.8.

⁷ *Idem*.

⁸ *Ibidem*, p.10

⁹ *Ibidem*, p.10.

¹⁰ *Ibidem*, p.18.

FONDAREA UNIUNII EUROPENE ȘI EVOLUȚIA TRATATELOR COMUNITĂȚII EUROPENE

este caracterizată de apariția mașinii în procesul de producție, când omul nu mai este implicat total în producție iar mașina ia locul omului pentru anumite procese industriale. După Revoluția Industrială, societățile se dezvoltă ajungând în zeci de ani la un grad de dezvoltare egal cu lungi perioade istorice. Omului i-au trebuit mii de ani să construiască mașinile, iar mașinii un secol să înlocuiască omul.

Federalizarea este un antidot împotriva naționalismului, șovinismului și totalitarismului¹¹. Acestea formează un amestec periculos ce dă naștere războiului. Federalizarea este cheia păcii, susține Immanuel Kant în eseul său „Spre pacea eternă”.

După devastatoarele războaie mondiale, Europa dorește pacea între hotarele sale. Cauzele nașterii comunităților europene sunt complexe și diverse. Prima cauză este considerată politica externă agresivă a lui Stalin față de Occident, a doua cauză - suspiciunea liderilor occidentali față de URSS - și o a treia cauză - inflexibilitatea apărută după armistițiul din 1945¹². Aceste cauze sunt generale și pot fi inexacte. Perioada dintre 1945 și 1950 este marcată de evenimente care au avut contribuția lor în nașterea comunităților europene.

Conferințele de la Yalta și Postdam reliefează viitorul Europei și al lumii, discursul lui Churchill anunță umbra peste Europa, Doctrina Truman îngrădește expansiunea comunismului, Planul Marshall renaște Europa din cenușa ei. Evenimentul care a schimbat definitiv Europa este *Planul lui Robert Schuman*, un discurs care reprezintă temelia Uniunii Europene. Fără acesta, Uniunea de astăzi nu ar fi fost ceea ce este acum, un grup de state ce respectă valori profunde democratice. Planul Schuman este un discurs inspirat de Jean Monnet rostit în data de 9 mai 1950 la sărbătorirea încheierii celui de-al Doilea Război Mondial. Declarația are câteva idei inovatoare pentru Europa.

Drept urmare, Europa va fi construită pas cu pas, treptat prin eliminarea disputei istorice franco-germane¹³. Această dispută va fi încheiată prin punerea în comun a producției de cărbune și oțel a Franței și Germaniei sub o Înalță Autoritate. Noua Europă trebuie să-și coaguleze interesele economice pentru a augmenta standardul de viață al cetățenilor ei. Această unitate de interese va putea da naștere unei comunități europene. Schuman a ales inspirat cuvintele pentru a sublinia nevoia de pace și de creștere a Europei. Robert Schuman este părintele Uniunii Europene prin faptul că este primul care a pus în scris și practică ideile despre unitatea europeană.

¹¹ *Ibidem*, p.23.

¹² *Ibidem*, p.24.

¹³ *Declarația Schumann*, disponibilă online la: http://biblio.central.ucv.ro/bib_web/bib_pdf/Declaratia%20Schuman%20din%209%20mai%201950.pdf, accesată la 25.03.2015.

Uniunea Europeană nu se putea naște fără sprijinul mai multor personalități. Liderii politici din aceea perioadă au împărtășit viziuni politice comune. Nașterea Europei este un cumul de factori istorico-politici. Oamenii politici ce au gândit Europa ca un întreg sunt considerați Părinții Fondatori ai Uniunii Europene.

Provenite din țări și medii politice diferite toate aceste personalități au în comun câteva însușiri. O primă însușire este sindromul frontierei¹⁴. Robert Schuman a crescut în Luxemburg, apoi a ajuns în Franța, fiind la origine german. Alcide de Gasperi a fost membru al parlamentului austriac de la Innsbrück, Konrad Adenauer s-a născut la Köln, între Saar și Ruhr în interiorul frontierelor istorice franco-germane¹⁵.

O a doua caracteristică a fost unitatea gândirii politice. Părinții fondatori ai Europei au fost creștini-democrați sau au provenit din rândul creștinilor-democrați¹⁶. Provenind din același curent politic au împărtășit o sumă de idei și valori comune, o Europă creștin-democratică putea să fie pașnică și să facă uitate conflictele istorice. Konrad Adenauer, Alcide de Gasperi, Robert Schuman, Jean Monnet, Paul Henry Spaak sunt nume care vor rămâne înscrise cu onoare în istoria Europei. Fie că au avut concepții federaliste sau moderate, fie că au sprijinit integrarea deplină sau parțială, acești corifei ai Europei au realizat că Europa dacă era unită din punct de vedere politic și cultural nu trecea prin tragediile ce au marcat-o profund și ireversibil.

Inspiratorul construcției europene, Jean Monnet, a fost cel care a sprijinit fondarea Comunității Europene a Cărbunii și Oțelului. De asemenea Jean Monnet a fost și primul care a realizat rolul economiei în unitatea Europei. Europa va fi unită economic apoi se va trece la alt nivel. Fiecare perioadă istorică a avut dificultățile ei, anii romantici ai istoriei Uniunii Europene sunt ani de căutări dar și ani de rezistență împotriva mersului istoriei și a amenințării celei mai mari - regimul totalitar din estul continentului.

Evoluția tratatelor comunității europene

Pentru a evita conflictele în viitor s-a decis unirea Europei. A fost o acțiune politică matură, inteligentă am putea spune chiar de prevenție. Europa a fost unită împotriva amenințărilor susțin unii istorici.

În data de 18 aprilie 1951, șase state (Belgia, Republica Federală Germană, Franța, Italia, Țările de Jos și Luxemburg) semnează Tratatul de la Paris ce consfințește fondarea Comunității

¹⁴ *Founding fathers of Europe*, Foundation Robert Schuman, p. 1, disponibil online la: <http://www.robert-schuman.eu/en/doc/divers/fathers-of-europe.pdf>, accesat la 25.03.2015.

¹⁵ Idem.

¹⁶ *Ibidem*, p.3.

FONDAREA UNIUNII EUROPENE ȘI EVOLUȚIA TRATATELOR COMUNITĂȚII EUROPENE

Europene a Cărbunelui și Oțelului (CECO). Acest tratat va intra în vigoare în data de 23 aprilie 1952 și va fi valabil timp de 50 de ani¹⁷. Acesta este un prim pas în viitoarea construcție europeană.

Încă de la începuturi, oamenii politici au avut viziuni diferite în ceea ce privește evoluția construcției europene. Două viziuni au predominat, federalismul și funcționalismul. Federalismul însemna ca autoritățile locale, regionale și naționale să fie conduse de un for european, fiecare stat să se completeze cu celălalt pentru a crea o federație¹⁸. A doua viziune era cea funcționalistă. Funcționalismul însemna un transfer gradual de suveranitate națională către comunitatea europeană¹⁹. Funcționalismul inducea regula consensului. Trebuia un consens pentru a înființa instituții europene, piață unică și uniune vamală. Valabilă până în anul 2002, CECO, a fost un pas important în construcția europeană - unitatea economică înainte de unitatea politică. O dată importantă este iunie 1955. La Conferința de la Messina, miniștrii de externe ai țărilor europene hotărăsc să extindă procesul de integrare economică în toate domeniile economiei și pe toate palierele economice.²⁰

În 25 martie 1957, cele șase state care au înființat CECO semnează Tratatul de Instituire a Comunității Economice Europene și Tratatul Comunității Europene a Energiei Atomice. Cele două tratate sunt cunoscute ca și Tratatul de la Roma²¹. Odată cu semnarea tratatelor, au apărut și diverse instituții europene. Primele instituții europene au fost Înalta Autoritate a CECO și Adunarea Comună a CECO. După semnarea Tratatelor de la Roma au apărut Adunarea Parlamentară Europeană, Consiliul de Miniștri, Tribunalul de Justiție și un Comitet Consultativ pentru Consiliu²². Înalta Autoritate va deveni Comisia Europeană, iar Adunarea Parlamentară va deveni Parlamentul European.

Ca o contrapartidă la construcția europeană, Marea Britanie va institui, în 1960, Asociația Europeană a Liberului Schimb (AELS). Statele membre, AELS, vor fi Danemarca, Norvegia, Suedia, Elveția, Austria și Portugalia. Scopul fundamental al AELS va fi eliminarea treptată a

¹⁷ *Cronologia construcției europene*, disponibil online la: http://europa.eu/abc/12lessons/key_dates/index_ro.htm, accesat la 12.03.2015.

¹⁸ *History of the European Union*, document colectiv al Parlamentului European, p.1, disponibil online la: http://www.parliament.ge/files/1_901_108571_2.pdf, accesat la 26.03.2015.

¹⁹ *Idem*.

²⁰ *Cronologia construcției europene*, disponibil online la: http://europa.eu/abc/12lessons/key_dates/index_ro.htm, accesat la 26.03.2015.

²¹ *Ibidem*.

²² *La Union Europea*, p.2, disponibil online la: <http://servicios.elcorreo.com/especiales/ue-50-aniversario/pdf/00-ue-origenes.pdf>, accesat la 25.03.2015.

frontierelor și aprofundarea relațiilor economice comerciale²³. Observând succesul Comunității Economice Europene, Marea Britanie va dori să fie membră, însă opoziția Franței a fost de netrecut. Charles de Gaulle consideră Marea Britanie ca fiind calul troian al Statelor Unite ale Americii. De Gaulle dorea o Europă europeană, nu atlantică. Dorința perfidului Albion, peiorativul dat de francezi, de a intra în comunitatea europeană este stric legată de performanța economică a noii comunități, dar și de stimularea economiei britanice²⁴. Marea Britanie va intra în comunitate după dispariția de pe scena politică a generalului de Gaulle, dar își va păstra o relativă autonomie economică până în zilele noastre.

Un pas important spre unificarea instituțiilor comunității europene este anul 1965. În data de 8 aprilie, se semnează Tratatul de Fuzionare a organelor executive ale celor trei comunități, prin care se consfințește fondarea unui Consiliu unic și a unei Comisii unice²⁵.

În anul 1968, s-au suprimat toate taxele între statele membre prin înființarea Uniunii Vamale Europene²⁶. Uniunea Vamală va stimula dezvoltarea unei piețe unice care va permite libera circulație a mărfurilor, persoanelor, capitalurilor și serviciilor. La sfârșitul anilor 1960, Uniunea economică este consolidată. În primii ani, statele europene au ca obiective fundamentale realizarea de relații strânse, fondarea unei Bănci Europene de Investiții, crearea unui Fond Social European, crearea unei politici comune în sectorul agricol ulterior extinsă la alte sectoare și a unei uniuni vamale comune²⁷.

În anul 1969, la Haga se ia decizia continuării integrării europene. Astfel, primul val de extindere va avea loc în anul 1973, incluzând Marea Britanie, Irlanda și Danemarca. În anul 1974, este înființat Fondul European de Dezvoltare Regională²⁸. Tot în acest an, la Summit-ul de la Paris se susține ideea creării unei uniuni fără margini ale popoarelor europene²⁹. Integrarea se va face

²³ Ioan Ciupercă, *Istoria Europei și a Ideii de Europa*, suport de curs, Universitatea Alexandru Ioan Cuza, Iași, 2010. p.41.

²⁴ *Idem*.

²⁵, *Cronologia construcției europene*, disponibil online la: http://europa.eu/abc/12lessons/key_dates/index_ro.htm, accesat la 25.03.2015.

²⁶ *La Union Europea*, p.5, disponibil online la: <http://servicios.elcorreo.com/especiales/ue-50-aniversario/pdf/00-ue-origenes.pdf>, accesat la 26.03.2015.

²⁷ *Ibidem*, pp. 2-3.

²⁸ *Cronologia construcției europene*, disponibil online la: http://europa.eu/abc/12lessons/key_dates/index_ro.htm, accesat la 25.03.2015.

²⁹ *Founding fathers of Europe*, Foundation Robert Schuman, disponibil online la: <http://www.robert-schuman.eu/en/doc/divers/fathers-of-europe.pdf>, accesat la 25.03.2015.

FONDAREA UNIUNII EUROPENE ȘI EVOLUȚIA TRATATELOR COMUNITĂȚII EUROPENE

treptat, gradual fără a leza interesele suverane ale unui stat. Înființarea fondului social, agricol și de dezvoltare regională este pasul cel mai important spre o deplină cooperare economică. În anul 1979, se fondează Sistemul Monetar European, un sistem ce va disciplina o zonă economică deschisă și va crea politici economice stabile³⁰.

În anul 1986, la Luxemburg se semnează Actul Unic European (AUE). Principalul obiectiv al acestui tratat este relansarea construcției europene cu scopul de a instaura piața unică europeană³¹. Actul Unic European fondează Consiliul European, reuniunea la nivel înalt a șefilor de stat și de guvern. Articolul 8 al Actului stipulează clar că scopul acestuia este instaurarea pieței unice până la data de 1 ianuarie 1993³². AUE mai instituie o politică de coeziune economico-socială pentru a reduce efectele apariției pieței unice europene. AUE a fost tratatul pregătitor pentru marele Tratat de la Maastricht. Succesul tratatului a fost stimulat și de transformările scenei politice. Prin toate reformele aduse de acest tratat se va permite instaurarea pieței unice și nașterea Uniunii Europene.

Până la Maastricht, comunitatea europeană era o organizație născută din dorința de a coopera. După Maastricht, statele europene pot deveni, pentru prima oară în istoria lumii, un stat unic. Maastricht este actul de naștere al unei noi entități politice, Uniunea Europeană.

Tratatul de la Maastricht - crearea Uniunii Europene și a conceptului de Politică Externă și de Securitate Comună

Tratatul de la Maastricht este momentul de trecere către organizația internațională numită Uniunea Europeană. Tratatul ne anunță apariția unui nou actor pe scena internațională. Fără a avea pretenții să fie un tratat fundamental și neamendabil, acesta reprezintă o etapă în procesul de creare a unei uniuni din ce în ce mai strânse între popoarele Europei³³.

Tratatul privind Uniunea Europeană a fost semnat la data de 7 februarie 1992 și a intrat în vigoare la data de 1 noiembrie 1993. Conform Tratatului de la Maastricht Uniunea are la bază trei piloni. Primul pilon este reprezentat de comunitățile europene care înglobează cele trei comunități existente: Comunitatea Europeană a Cărbunelui și Oțelului, Comunitatea Europeană a Energiei Atomice și Comunitatea Economică Europeană. Al doilea pilon este Politică Externă și de

³⁰ *History of the European Union*, document colectiv al Parlamentului European, p.3, http://www.parliament.ge/files/1_901_108571_2.pdf, accesat la 26.03.2015.

³¹ *Actul Unic European*, disponibil online la: http://europa.eu/legislation_summaries/institutional_affairs/treaties/treaties_singleact_ro.htm, accesat la 27.03.2015.

³² *Idem*.

³³ „Tratatul de la Maastricht”, în *Teme Europene* nr.21, aprilie 2007, disponibil online la: http://ec.europa.eu/romania/documents/eu_romania/tema_21.pdf și www.infoeuropa.ro, accesat la 27.03.2015.

Securitate Comună. Iar, ce de-al treilea pilon este reprezentat de Cooperarea în domeniul Justiției și Afacerilor Interne³⁴.

Tratatul de la Maastricht are cinci obiective fundamentale: consolidarea legitimității democratice a instituțiilor, creșterea eficienței instituțiilor, introducerea unei uniuni economice și monetare, dezvoltarea unei dimensiuni sociale a Comunității și instituirea unei politici externe și de securitate comună³⁵. Tratatul permite și fortificarea instituțiilor europene. Continuând tradiția Actului Unic, Tratatul mărește rolul și puterea Parlamentului European. O nouă procedură va fi inclusă, codecizia. Parlamentul European va lua hotărâri împreună cu instituția Consiliului European³⁶. Parlamentul devine cenzorul Comisiei de Europene și participă la procesul de învestire al Comisiei. Durata Comisiei este extinsă la cinci ani pentru a fi aceeași cu cea a parlamentului³⁷. Tratatul instituie procedura de vot cu majoritate calificată în cazul codeciziei în Consiliul European, dar și pentru alte decizii unde intervine mecanismul de cooperare inter-instituțional.

Semnificativă este constituirea unui Comitet al Regiunilor, cu rol consultativ și format din membri ai reprezentanților regionali. Importanța pe care tratatul o acordă regiunilor este un semn că Uniunea dorește să se dezvolte la toate nivelele posibile. Acest comitet a mai fost înființat și datorită introducerii pieței unice cu scopul de a micșora clivajele inter-regionale.

Introducerea principiului subsidiarității este benefică pentru armonizarea domeniilor de cooperare europeană. Comunitatea Europeană va interveni pentru a reglementa anumite domenii decât dacă deciziile luate la nivel local, regional sau național sunt inefficiente³⁸.

Cea mai importantă schimbare la nivel social și politic este introducerea cetățeniei europene. Cetățeanul european este persoana care are cetățenia unui stat membru al Uniunii Europene. Cetățenia europeană nu înlocuiește cetățenia națională³⁹. Aceasta produce o serie de drepturi: dreptul de liberă circulație în statele membre, dreptul de a beneficia de protecție

³⁴ *Idem.*

³⁵ *Tratatul de la Maastricht*, disponibil online la: http://europa.eu/legislation_summaries/institutional_affairs/treaties/treaties_maastricht_ro.htm, accesat la 27.03.2015.

³⁶ *Idem.*

³⁷ *Idem.*

³⁸ „Tratatul de la Maastricht”, în *Teme Europene* nr.21, aprilie 2007, disponibil online la: http://ec.europa.eu/romania/documents/eu_romania/tema_21.pdf și www.infoeuropa.ro, accesate la 27.03.2015.

³⁹ *Idem.*

FONDAREA UNIUNII EUROPENE ȘI EVOLUȚIA TRATATELOR COMUNITĂȚII EUROPENE

consulară, dreptul de a alege și de a fi ales, dreptul de petiționare în Parlamentul European, dreptul de a depune la Ombudsmanul European o reclamație.

De asemenea, Tratatul de la Maastricht prevede crearea unei uniunii economice și monetare în trei etape. Prima etapă constă în liberalizarea capitalurilor, a doua etapă reprezintă o coordonare a politicilor economice, iar a treia etapă se referă la apariția unei monede unice și înființarea Băncii Centrale Europene⁴⁰.

Actul Unic European a instaurat mecanismul de cooperare politică ce este baza pilonului al doilea al Uniunii Europene, Politica Externă și de Securitate Comună (PESC). Obiectivul final este reprezentat de implementarea unei politici comune în domeniul securității cu sprijinul Uniunii Europei Occidentale (UEO)⁴¹. Statele membre pot lua decizii la nivel național, cu excepția ca acestea să nu contravină intereselor generale ale Uniunii. Pentru a avea o reprezentare mai mare, PESC a instaurat două acte și anume: *pozițiile comune* reprezentând opiniile membrilor Uniunii referitor la o anumită problemă și *acțiunile comune* ca activități operaționale ale statelor membre⁴². Acest pilon este supus unui proces interguvernamental în cadrul căruia deciziile se iau în unanimitate⁴³.

Tratatele de la Amsterdam și Nisa și dezvoltarea componentei de securitate și apărare a Uniunii Europene

Tratatul de la Amsterdam de modificare a tratatului privind Uniunea Europeană, a tratatelor de instituire a Comunităților Europene și a altor acte conexe este un tratat ce a fost semnat la data de 2 octombrie 1997 și a intrat în vigoare la 1 mai 1999. Acest nou tratat perfecționează organizarea cooperării interguvernamentale între statele membre ale Uniunii Europene⁴⁴.

Tratatului de la Amsterdam i-au fost anexate 13 protocoale, majoritatea referindu-se la construirea unei politici comune de apărare. De asemenea, acest nou tratat este puternic orientat către dezvoltare forței de muncă dar și a mecanismelor de cooperare în cadrul Uniunii. Tratatul de la Amsterdam are patru mari obiective generale: forța de muncă și drepturile cetățenilor europeni

⁴⁰ *Tratatul de la Maastricht*, disponibil online la: http://ec.europa.eu/romania/documents/eu_romania/tema_21.pdf, accesat la 27.03.2015.

⁴¹ *Idem*.

⁴² *Idem*.

⁴³ *Tratatul de la Maastricht*, disponibil online la: http://europa.eu/legislation_summaries/institutional_affairs/treaties/treaties_maastricht_ro.htm, accesat la 28.03.2015.

⁴⁴ Teodor Frunzeti, „Uniunea Europeană - comunitate bazată pe interese și valori comune”, în revista *Impact Strategic* nr.2(43) din 2012, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București.2012, p.9.

în atenția UE, eliminarea ultimelor obstacole privind libera circulație a persoanelor, consolidarea poziției Uniunii Europene pe plan global și eficientizarea actualei arhitecturi europene în vederea viitoarelor extinderi⁴⁵. Tratatul introduce un articol, principiul general al nediscriminării⁴⁶, astfel, în conformitate cu acesta, Uniunea va combate orice discriminare politică, de religie, rasă sau sex. Tratatul consacră principiul egalității femeilor și bărbaților la locul de muncă⁴⁷. Tratatul de la Amsterdam este orientat către probleme sociale profunde dar și către dezvoltarea unei culturi de securitate la nivelul comunității europene. Tratatul prevede o clauză de suspendare conform căreia „un stat membru poate fi suspendat din Consiliul European însă fără a-și pierde calitatea de membru”⁴⁸.

Tratatul de la Amsterdam stipulează o strategie comună a Politicii Externe și de Securitate Comună (PESC). Tot prin Tratatul de la Amsterdam, UE poate participa la misiuni internaționale, misiuni de ajutor umanitar și de menținere a păcii⁴⁹. Acest tratat instrumentalizează politica externă a Uniunii și, odată cu acest tratat, aceasta va fi mai vizibilă pe plan internațional. Putem defini Tratatul de la Amsterdam ca cel care a dat naștere unei noi puteri militare, UE. Poate părea exagerată afirmația acum, dar primii pași au fost făcuți. În domeniul PESC a fost creată funcția de Înalt Reprezentant PESC care este și șeful secretariatului Consiliului European. În subordinea sa, a fost înființată Unitatea de Planificare Politică și de Alertă Rapidă cu rol de a monitoriza scena internațională.

Tratatul de la Amsterdam este parte componentă a unui proces complex și îndelungat al dezvoltării gradului de securitate și apărare a Uniunii Europene. Fără prevederile acestui tratat, Uniunea era doar un for de state fără o dimensiune politică și strategică externă.

Tratatul de la Nisa este un tratat care are ca scop transformarea instituțiilor europene pentru a putea fi apte să admită noi membri. Într-o Uniune cu 30 de membri se cer reguli noi. Tratatul a fost semnat pe data de 26 februarie 2001 și a intrat în vigoare la 1 februarie 2003. Principalul obiectiv al acestuia este realizarea unei reforme instituționale bazată pe trei direcții. Prima direcție este componența și modul de funcționare al instituțiilor europene, a doua direcție este procedura de decizie din cadrul Consiliului de Miniștri iar a treia direcție, consolidarea cooperării inter-

⁴⁵ „Tratatul de la Amsterdam”, în *Teme Europene* nr. 24, aprilie 2007, disponibil online la: http://ec.europa.eu/romania/documents/eu_romania/tema_24.pdf, accesat la 28.03.2015.

⁴⁶ *Idem.*

⁴⁷ *Idem.*

⁴⁸ *Idem.*

⁴⁹ *Idem.*

instituționale⁵⁰. Tratatul a stabilit un număr maxim de deputați europeni și un număr de voturi alocat fiecărei țări în cadrul Consiliului UE. Tot acest tratat a stipulat ca numărul comisarilor europeni să fie egal cu numărul statelor membre. S-a stabilit un prag maxim de 27 de comisari iar, dacă statele membre vor fi mai multe, atunci un sistem de rotație va ajuta la reprezentarea tuturor țărilor în comisie.

Tratatul de la Nisa a reformat profund instituțiile europene și nu a modificat prevederile din cadrul PESC fiind, totodată, un tratat necesar pentru extinderea Uniunii Europene.

Tratatul de la Lisabona - spre o Europă Federalistă?

Tratatul de la Lisabona a fost semnat la data de 13 decembrie 2007 și a intrat în vigoare pe data de 1 decembrie 2009. Acesta modifică tratatele de instituire a comunităților europene dar și tratatul privind Uniunea Europeană fără a le înlocui⁵¹. Principalele prevederi ale Tratatului de la Lisabona se referă la consolidarea rolului Parlamentului European, un nou proces decizional, o afirmare puternică a drepturilor omului și la dobândirea personalității juridice a Uniunii Europene.

Parlamentul European este ales de către cetățenii europeni. Tot în acest tratat este stipulat rolul egal al Parlamentului cu Consiliul European⁵². Cetățenii au o voce mai puternică, un milion de cetățeni din mai multe state pot propune noi proiecte politice comisiei europene. Se mai stipulează o colaborare consolidată între instituțiile europene și o legătură mai directă între cetățeni și instituțiile europene. Tratatul garantează drepturile înscrise în Carta Drepturilor Fundamentale. Solidaritatea între statele membre este un element central în Uniunea Europeană. Dacă un stat este ținta unui atac terorist celelalte state îl vor apăra⁵³.

În ceea ce privește politica sa externă și de securitate comună, Uniunea devine un actor de sine stătător prin acordarea personalității juridice. O cooperare consolidată se va păstra doar în cadrul unui grup mic de state.

Pentru prima oară în istoria Uniunii Europene, un tratat stipulează retragerea din Uniunea Europeană. Astfel, un stat se poate retrage după ce anunță Consiliul European și așteaptă votul acestuia și al Parlamentului European. Ulterior, Uniunea va stabili ce relații va avea cu acel stat.

⁵⁰ „Tratatul de la Nisa”, în *Teme Europene*, aprilie 2007, disponibil online la: http://ec.europa.eu/romania/documents/eu_romania/tema_15.pdf, accesat la 27.03.2015.

⁵¹ *Tratatul de la Lisabona*, disponibil online la: http://europa.eu/lisbon_treaty/glance/index_ro.htm, accesat la 28.03.2015.

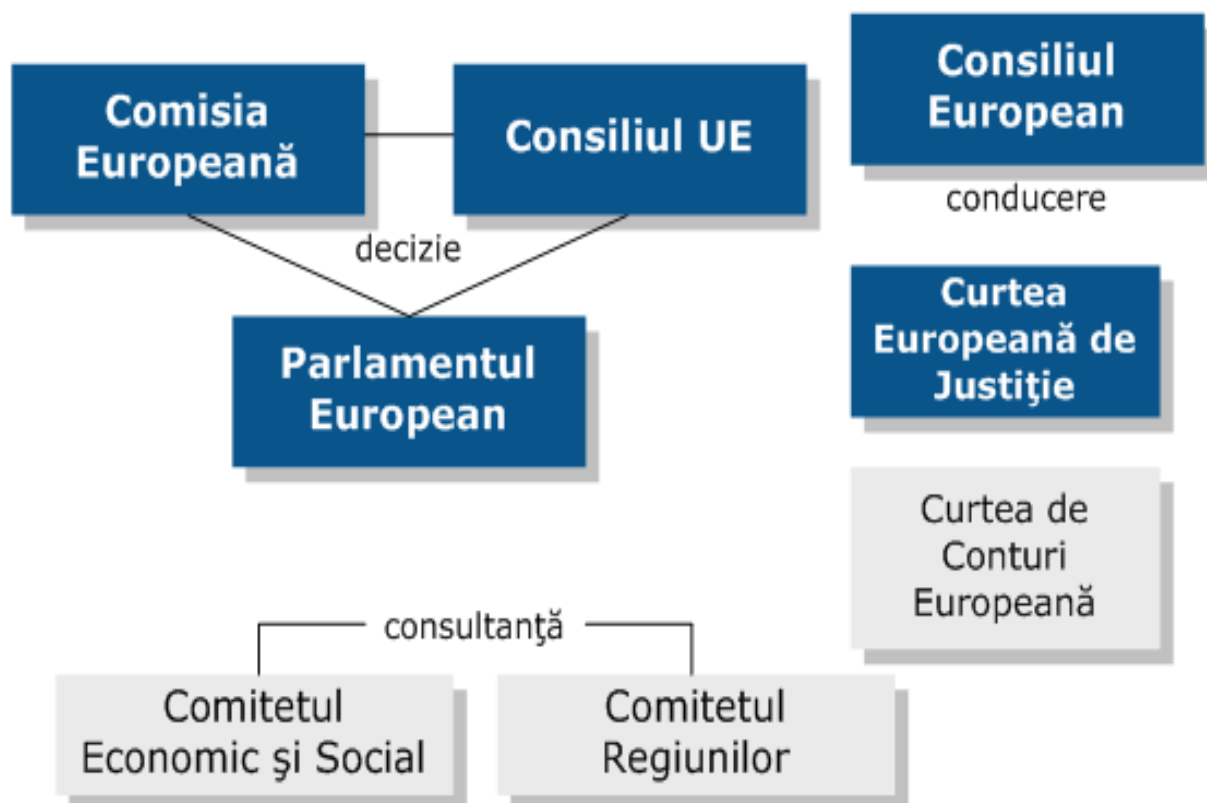
⁵² *Idem*.

⁵³ *Idem*.

Tratatul de la Lisabona este considerat un pas spre federalizarea Europei prin acordarea unor puteri sporite anumitor instituții europene, dar și prin creșterea în importanță a acțiunii externe a Uniunii. Clauza de retragere acordă însă o libertate foarte mare oricărui stat. Europa federalistă este un vis pe care Tratatul de la Lisabona nu-l poate îndeplini deoarece rolul parlamentelor naționale este mărit.

Articolul 4 al Tratatului afirmă că securitatea națională este singura competență suverană a unui stat⁵⁴. Acest articol subliniază valența federalistă a acestui tratat și dorința membrilor Uniunii de a ceda treptat din suveranitate. Însăși UE poate deveni un stat federal, dar aceasta este o problemă pe care numai viitorul o poate rezolva. Tratatul de la Lisabona este un act normativ ce abordează direcția federalistă și dorește să impună un curs diferit istoriei Europei, o singură Europă cu un singur popor și cu o singură voință. În plan politico-militar, tratatul vrea să evidențieze nevoia unei voci unitare care să reprezinte Europa, dar și a unei singure armate. Tratatul de la Lisabona este un prim pas în visul federalist de secole. Eșecul sau reușita acestui proiect va ține doar de actorii implicați în acest proces care este în plină evoluție și transformare.

Anexa nr. 1 – Structura instituțională a Uniunii Europene

Sursa: http://www.dadalos-europe.org/rom/Images_neu/gk4_sb02.gif, accesat la data de 15 aprilie 2015

⁵⁴ Teodor Frunzeti, Vladimir Zodian (coord.), *Lumea 2013 – enciclopedie politică și militară*, Editura Rao, București, 2013, p.147.